

MÁRJÁNOVICS DIÁNA

Miserere nobis

MILJENKO JERGOVIĆ: GLORIA IN EXCELSIS

Csordás Gábor (ford.)
FISZ–Jelenkor
Budapest, 2017
620 oldal, 3499 Ft

”

Miljenko Jergović 2012-ben a következőképpen nyilatkozott a *Párhuzamos történetek*ről: „[a mű] kétféle reakciót válthat ki az olvasóból: azok, akik feladják az első tíz, száz vagy ezer oldal után, nehezen fogják megérteni, mitől vannak elragadtatva azok, akiket Nádas szövegmonstruma már az első oldalon bekebelezett.” Jergović nagyregénye hasonló olvasói tapasztalatot eredményezhet. A *Gloria in excelsis* a szerző (kiterjedt külföldi recepcióját tekintve is) jelentős életművének fajsúlyos darabja. A kötet a Szarajevóból származó, Zágrábban élő Jergović korábbi írásaihoz – így a magyarul is közreadott *Szarajevói Marlboro*hoz, *Ruta Tannenbaum*hoz vagy *Buick Rivierá*hoz – hasonlóan a délszláv térség történelmének egy-egy kritikus szakaszával foglalkozik, a különböző nemzetiségű, eltérő vallási és politikai meggyőződésű szereplők együttélésének módozatait beszéli el.

A Jelenkor Kiadó és a FISZ gondozásában megjelent kötet a *Horizontok* világirodalmi sorozat szerkesztőinek törekvését oly módon teljesíti be, hogy a térség kulturális, etnikai, társadalmi összetettségét a maga komplexitásában írja le. A hosszabb időtávot átfogó regény folyamán három fő narrátori szólam, három idősík váltja egymást. 1.) Az 1700-as évek Kreševóvában élő szerzetes, Marijan a Szent Katalin-kolostor leégésének és újjáépítésének történetét igyekszik elbeszélni, miközben hírt ad a török hódoltság területén működő keresztény közösség mindennapjairól. 2.) A fasiszta Független Horvát Állam honvédségének dezertőre, a Brit Királyi Légierőhöz csatlakozó – így rokonai városát bombázni kényszerülő – Željko Čurlin 1945-ben beszéli el családtörténetének egyes epizódjait. 3.) Šimun Paškvan, egy szarajevói légtalpi pince felügyelője szintén 1945-ben, a bombatámadás perceiben emlékszik vissza az usztasa vezetők kegyetlenségeire. A narrátorok szólamai szabályos rendben váltják egymást, miközben a regényszöveg több szereplő egymástól jócskán eltérő (antiszemita, titosta, humanitárius) diskurzusaival dúsul. A regény éppúgy szól az etnikai, vallási konfliktusokról és a xenofóbiáról, mint

az identitás meghatározásának problémájáról, a vallási türelemről, az empátiáról vagy a több-nemzetiségű térség *transznacionális emlékezetéről* (Stephenie Young).

A *Gloria in excelsis*ben megismert élettörténetek az évszámokkal meghatározott történetírás ellenében hatnak. A megszólalásokat a személyes elbeszélés kényszere működteti: „mindent elmeséltem, mert holnap elutazom, nem valószínű, hogy valaha visszatérek, és nem mehetek a föld alá anélkül, hogy el ne meséltem volna. Istennek elmondunk mindet, de az emberek is el kell mondanunk. Vagy legalább egy embernek.” (275.) A privát történetek sajátos elbeszéléstechnikai megoldáson alapulnak. A narrátorok szubjektív időtapasztalata felülírja a regény eseményeinek reális idejét. Šimun terjengős, a regény harmadát kiadó elbeszélése – a paratextusok dátumai szerint – percek alatt fogalmazódik meg. Željko pedig monomán módon tér vissza a pillanathoz, amikor téves parancs miatt bombát dobott gyermekkorának színhelyére: „Néhány pillanattal a bevetés lefújása előtt kioldottam egy bombát a szarajevói volt Földműves Takarékszövetkezet fölött. Még mindig nem robbant föl. Három hónapja hullik, és még nem esett le” (428.); „Az én időm nagyjából április másodika, hét óra harmincyolc perc, néhány másodperccel azután, hogy kioldottam a bombát a volt Földműves Takarékszövetkezet fölött. Az a bomba azóta is esik. Félek, mi történik majd, amikor felrobban.” (254.)

Jergović regénye különféle műfajú szövegbetéteket foglal magába, s közben az „élőbeszédben zajló kollektív történetformálás” (Radics Viktória) folyamatát mutatja. A családtörténetek anekdotáit elbeszélő részekben olvashatunk például Pepi onkli és „az utazó francia varieté fekete bőrű csillaga”, Josephine Clair viszonyáról; a boszniai zenetanár, Zdenko Fogl pszichoszomatikus rendellenességéről, amely miatt a géniusz zongorista koncert közben nyilvánosan vizek be, vagy Ivan Gašparov Slavnićról, az osztrák, török, dubrovnikai, orosz, montenegrói, spanyol és velencei kémről, aki – rövidtávú memóriájának zavara folytán – csak élete utolsó óráira és a régmúlt eseményeire emlékszik. A regény a népi babona, a monda és a legenda műfaját szintén megidézi, miközben a történetformálás elemi kényszeréről szól: „amíg él az ember, a fejében mindig történik valami. Amíg él, a gondolatai történeté szöveődnek. Történet nélkül gondolkodás sincs, még akkor sem, amikor holtrészeg az ember, vagy a halálán van. [...] Történet nélkül nincs tudat, áramlása sincs, ahogy folyó sincs víz nélkül.” (508.)

A kötet 18. századi elbeszélője, a hiteles leírásra törekvő kreševói szerzetes feljegyzéseit az emberek épülésére igyekszik megalkotni. Marijan az írás emlékezetmegőrző funkcióját hangsúlyozza: [mikor a kolostor lángokban állt], „oltottak a hitetlenek is [...], oltottak azok a törökök, akik kitűntek felebarátaik megbecsülésével, oltottak azok, akik készek voltak legyilkolni őket, és azok is, akik meg is tették. Tudom, mert néztem őket, készen arra, hogy följegyezzem, mert ami föl van jegyezve, azt megtartja az emlékezet az eljövendő nemzedékek okulására, hadd tudják, miképpen kell hasonló alkalmakkor viselkedni.” (9.) Jergović nagyregénye ugyancsak az emlékezés, emlékeztetés szükségességére irányítja a figyelmet. A szerző a – saját családtörténetéből is ismert – élettények beágyazásával (lásd a rokonai városát bombázó Željko vagy Marijan Bodganović történetét) a traumatikus események elfojtása, a felejtés ellen dolgozik. A *Gloria in excelsis* mindeközben hitelesen mutatja az egymásnak feszülő ideológiák és hatalmi rendszerek által meghatározott, ellentmondásokban bővelkedő múlt irodalmi feldolgozásának nehézségeit. Jelentős teljesítménye ez Jergović – végre magyarul is – olvasható opusának.